

вует, но в настоящее время нет никакого основания для вывода о том, что это сходство — дело заимствования. Такие имена, как *Býtautas, Byvainis, Būivydas, Butrimas, Daūgirdas, Daūgmantas, Gediminas, Milvydas, Naŗvilas, Radvilā, Skómantas, Vaidótas, Výtartas, Výtautas* и др. мы имеем полное право считать истинно балтийскими¹¹.

В начале статьи Р. Шмитлейн предложил список литовских физиографических терминов. Сам по себе такой список очень нужен, но список Р. Шмитлейна имеет и недостатки. Ценность его снижает тот факт, что автор не указал источников, откуда взяты эти термины. Это важно потому, что некоторые там предложенные термины в таких значениях, как это указано автором статьи, неизвестны (напр., *dravė, ežia, paltis, ringa, sartis*). Отсутствие указания на источник к таким терминам иногда толкает на мысль, что в отдельных случаях они могут быть вообще не аутентичны (напр., *gelnis, penta, piena, varda*).

Здесь было указано только на часть недостатков статьи Р. Шмитлейна „Водные названия Литвы“. Но и они показывают, что к этой статье Р. Шмитлейна (как и ко многим другим его работам по литовской ономастике) нужно относиться с крайней осторожностью и критичностью.

А. Ванагас

Symbolae linguisticae in honorem Georgii Kuryłowicz (Polska Akademia Nauk — Oddział w Krakowie, Prace Komisji Językoznawstwa Nr 5), Wrocław—Warszawa—Kraków, 1965, 394 p.

Tai jubiliejinis leidinys, skirtas pagerbti garsiam lenkų kalbininkui, savo darbais gerai pažįstamam ir baltistams, J. Kurilovičiui jo septyniasdešimties metų sukakties proga (g. 1895.VIII.26). Pradžioje įdėta trumpa jubilieto biografija ir jo darbų, paskelbtų 1925—1965 m., chronologinė bibliografija, apimanti 178 pozicijas — knygas, straipsnius, recenzijas (to paties darbo sutrumpinti variantai ar vertimai nurodomi prie pagrindinio darbo ir atskiromis pozicijomis nelaikomi). Toliau eina įvairių kraštų kalbininkų straipsniai, išdėstyti alfabetiškai pagal autorių pavardes. Straipsniai nedideli, po keletą ar, rečiau, keliolika puslapių, tad jų čia tiek daug, kad jau vien plikas pavadinimų sąrašas užimtų bemaž visą nedidutei recenzijai skirtą vietą. Pasirinktų temų ratas be galo platus, kaip platūs ir paties jubilieto lingvistiniai interesai. Dauguma straipsnių skirta indoeuropiečių kalbų atskiriems klausimams ar bendresnio pobūdžio jų problemoms nagrinėti, keletas liečia kitų šeimų (daugiausia semitų) kalbas, arti dešimties likusiųjų tyrinėjimo objektą sudaro bendrosios kalbotyros dalykai. Atsižvelgiant į leidinio „Baltistica“ pobūdį, toliau stabtelėjama tik ties tais straipsniais, kurie ištiesai ar bent žymia dalimi skirti baltų kalboms. O tokių šiame rinkinyje, apimančiame iš viso penkiasdešimt tris straipsnius, yra vos trys. Dviejuose iš jų istoriškai tiriami lietuvių kalbos dalykai (viename — fonetika, antrame — leksika), trečiame, pusiau baltistiniame, — senieji baltų skoliniai (jų fonetikos ypatybės) suomių-ugrų kalbose.

I. Tamara Buch, *Przyczynek do rozwoju wokalizmu języka litewskiego* (34—38). Straipsnyje aptariami vakarų aukštaičių pietinės tarmės balsių sistemos esminiai pakitimai, vykę XVII—XVIII a. Remdamasi daugiausia Kleino gramatika, autorė konstatuoja, kad tuo metu, kai baltų *ā* perėjo į *ō*, bet dar neįsigalėjo denazalizacija, šioje tarmėje ilgųjų ir trumpųjų balsių opozicija sutriko: distinktyvi liko tik aukštutinių balsių kiekybė (ir tai tik kirčiuotuose skiemenyse), kitų balsių ilgumą žodžio pradžioje ir vidury nulėmė kirtis; vietoj kiekybės distinktyvus pasidarė atvirumo laipsnis

¹¹ О них см. К. Вūга, RR I—III.

($a : \bar{a} > a : o$, pagal tai ir $e : \bar{e} > \text{æ} : e$). Susidariusi balsių sistema kartu su nosinių balsių posistemi pavaizduojama taip (dvibalsių klausimas straipsnyje paliekamas nuošaly):

<i>i ī</i>	<i>u ū</i>	<i>ī</i>	<i>ū</i>
<i>e</i>	<i>o</i>		
<i>æ</i>	<i>a</i>	<i>ē</i>	<i>ā</i>

Dėl denazalizacijos (ji turėjusi tarmėje baigtis apie 1700 m.) nosiniams balsiams išvirtus ilgaisiais, žemutinių balsių klasėje kiekybė vėl pasidarė distinktyvi (plg. *mèsti : tēsti, ràsti : rāstas*), o vidutinių balsių (*ē, o*) ilgumo taip pat nebelėmė kirtis – jie dabar buvo visada ilgi. Tad XVIII a. vidury jau būta tokios balsių sistemos:

<i>i ī</i>	<i>u ū</i>
<i>ē</i>	<i>ō</i>
<i>æ ā</i>	<i>a ā</i>

Ši tarmės balsių sistema – bendrais bruožais, matyt, sutampanti su dabartinės lietuvių literatūrinės kalbos balsių sistema – gana artima baltiškajai (iš čia ir lietuvių kalbos vokalizmo archaiškumo įspūdis), tačiau iš tiesų visi žemutiniai ir vidutiniai balsiai esą pakitę. Dėl visų tų dalykų galima būtų pastebėti nebent tai, kad baltiškąją balsių sistemą kai kas šiandien rekonstruoja kiek kitokia, negu ta, kuri pateikta straipsnyje¹.

И. О. Н. Трубачёв, *Заметки по литовской этимологии* (I. *lytis*, II. *jùk*, III. *aslà*, IV. *kūdikis*, V. *nèt*) (331–334). Į šias etimologijos pastabas pats autorius žiūri, kaip į E. Frenkelio žodyno pataisymus bei papildymus, liečiančius daugiausia slavizmus.

1. Nepasakius aiškiai savo nuomonės dėl lie. *lytis* „forma, pavidalas, išvaizda“ etimologizavimo E. Frenkelio žodyne, straipsnyje tikrai pastebima, kad krintas į akį šio žodžio darybos bei fonetikos, o taip pat semantikos artumas su germanų kalbų sąnario, galūnės pavadinimais, plg. v. *G-lied*, s.v.a. *lid*, s.isl. *liðr* ir kt. Lie. *lytis* aiškinimas E. Frenkelio žodyne iš tiesų negali būti laikomas patenkinamu – jo ryšys su spėjamais giminaičiais visai neargumentuotas, o ir pačių tų giminaičių ratas lieka neaiškus, nes skirtingose vietose pateiktos jų etimologijos iš dalies prieštarauja viena kitai. Nurodyti germanų žodžiai, deja, vargu ar gali išvesti į teisingą kelią. Tai veikiausiai atsitiktinis formos panašumas. Tų germanų žodžių reikšmės susijusios su lenktumo bei lankstumo sąvoka (pvz., s. isl. *liðr* reiškia ne tik „galūnę, sąnarį“, bet ir „linkį, įlanką“), todėl jie paprastai ir laikomi šaknies (ide.) **lei-* „lenkti“ žodžiais (su priesaginiu *-t*). Lie. *lytis* savo semantika nuo tos šaknies žodžių stovi visai nuošaliui, ir tai verčia ieškoti kitoniško aiškinimo (žr. šio sąsiuvinio 91–93 p.).

2. Lie., la. *juk* „ведь“ straipsnio autorius, remdamasis r. *ведь* kilme (<Вѣдѣ „žinau“), sieja su lie. *jùkti*, la. *jukt* „привыкать“ ir linkęs kildinti iš es. I. I asm. *juku (čia nurodomas lie. *junkù*, bet esąs la. *juku*). Iš principo tokia etimologija gal ir galima, tik reikėtų visa tai plačiau paaiškinti ir argumentuoti, ypač kad, viena, minimas lie.-la. veiksmazodis neturi reikšmės „žinoti“, antra, pateiktos to veiksmazodžio neintarpinės formos lie. *jùkti*, la. *juku* iš tiesų neegzistuoja – tėra lie. *jùnkti*, la. *jùkstu, jùku*.

3. Lie. *aslà* „molinis trobos, klojimo ar krosnies grendymas; budė, pustyklė, galastuvas“ esąs paskolintas iš le. *osla* „galastuvas“ (ar kitos slavų kalbos tokios pat formos). Iš pirminės „galastuvo“ reikšmės pradžioje būsianti atsiradusi, galimas daiktas, „klojimo, grendimo“ reikšmė. Autorių, matyt, čia bus suklaidinęs Lietuvių kalbos žodynas, kuriame du nieko bendra savo reikš-

¹ И. Казлаускас, К развитию общевалтийской системы гласных, ВЯ XI (1962) 4 22 tt.

me ir praeitimi neturį žodžiai pateikti ne kaip homonimai, o sujungti į vieną straipsnį (žr. LKŽ I 265). Pirmasis iš tų homonimų – *aslà* „(molinis) trobos, klojimo ar krosnies grendymas“ – yra senas lietuvių kalbos žodis, plačiausiai vartojamas tarmėse, ir iš senųjų raštų nematyti, kad jo vartojimo plotas tada būtų buvęs siauresnis, pvz.: *Dulkių nog a flo* [!] *Giwenimo ing tā wandeni deti Br(etskūno) B 4 Moz 5, 17* (= v. Staub vom Boden der Wohnung ins Wasser tun); *tlo proste* / *Pavimentum, A fla* SD³ 443–444; *Gružem nabijam... Grūtays pamušu a flu* SD³ 77; *po sadžká... ábo pofacká... pliteles* / *vnt aflos pagrindimo* SD³ 330 (plg. dar SD³ 4); *Efstrig. Plokas. Grindis. Afla... lós* CI 603 (orig. 621); *Boden der Stube, unten, Aflà, ós f.* R II 80; *E strich, Aflà, ós, f.* R II 130 (plg. ir *Fußstein, Plytà aflinnē* R II 156). Pavyzdžiai rodo jau tada šį žodį žymėjus pirmiausia trobos, gyvenamosios patalpos aslą, ir ne būtinai iš molio plūktą. Žodžio *aslà* vartojimas klojimo (ir krosnies) grendymui pavadinti ribojasi, rodos, pietinėmis šnektomis ir sukelia tarmybės įspūdį. Tačiau ir ta tarminė „grendymo“ reikšmė nėra nauja – tai matyti iš tame krašte gimusio ir augusio B. Chilinskio kalbos: *prawetis aſta ſawo ir ſuryņks kwiecius* Ch¹Mt 3, 12 (panašiai ir Luk 3, 17); *padefiu and aſtos runq wilnos* ChTeis 6,37 (= lo. ponam hoc vellus lanæ in area; Bretkūno šioje vietoje vartojama *ant klūno*, vėlesniųjų paprastai verčiama žodžiu *klojimas*, plg. *ant ſo klojiņmo* 1755 m. Bb.). Kitokia yra antrojo homonimo – *aslà* „budė, pustyklė, galastuvas“ – istorija. Tiesą sakant, jis tos istorijos kaip ir neturi – bent kiek senesni raštai jo visai nepažįsta (iš daugelio dabar tarmėse vartojamų galastuvo pavadinimų senuosiuose raštuose jau aptinkami mažiausiai trys, pvz.: *Oflá* / *cos. galustuwas. ofelka* / *coticula, galustuwelis* SD¹ 116; *Wetzstein, kleiner, Buddē, és f. Wetzstein zur Senſe, Puſtyklē, és, F.* RII 400; *Schleiffstein zur Senſe, Buddē, és f. Schleiffstein zum Meſſer, Bud-délē, és, f.* R II 310). Dabartinis jo išplitimas – labai ribotas: jis žinomas tiktai pačioje pietinėje dzūkų tarmės dalyje, pietuose susisiekiančioje su lenkų ir baltarusių teritorija, o iš šiaurės apribotoje linijos, prasidedančios į vakarus nuo Veisiejų ir einančios per Seirijūs, toliau bemaž pasiekiančios Aljūtų ir Pivašiūnus, o nuo čia apytikriai krypstančios link Eišiškių (pačiu Baltarusijos TSR pasieniu žodis, rodos, pasitaiko dar ir į rytus nuo Eišiškių). Netgi nurodytame plote vietomis vartojami kiti galastuvo pavadinimai (dažniausiai *galastuvas* ar *budė*). Visa tai rodo, kad *aslà* „galastuvas“ yra vėlyvas slavizmas, į nurodytas periferines lietuvių kalbos šnektas patekęs veikiausiai ne anksčiau kaip XIX amžiuje, ir jau vien tai, net jei nebūtų paisoma semantinio pobūdžio kliūčių, neleidžia iš jo kildinti homoniminio lie. *aslà* „(molinis) trobos, klojimo ar krosnies grendymas“².

4. Ligšioliniai lie. *kūdikis* „mažas vaikas“ aiškinimai laikomi nepatenkinamais dėl semantinių priežasčių, o K. Būgos siejimo su la. *kūdit* „ГНАТЬ“ (teisingiau būtų versti „подстрекать“) trūkumas esąs dar tas, kad lietuvių kalba nepažįstanti atitinkamo veiksmožodžio (pastebėtina, kad pastarasis priekaištas neturi didesnės reikšmės, nes juk yra žinoma daugybė atvejų, kai etimologizuojamojo žodžio paprastesnės morfologinės struktūros giminaičių yra išlikę tiktai kitose giminiškose kalbose). Toliau pateikiama savo etimologija. Lie. *kūdikis* pradžioje buvęs ką tik (prieš laiką) gimusios būtybės pavadinimas ir esąs paskolintas iš autoriaus specialiai tam reikalui atstatyto ryt. sl. *кыдыць (pažymėtina, kad iš jo išriedėjusių žodžių slavų kalbos nepažįsta), susijusio su sl. *kydati „mesti, mėtyti“. Skolinys turįs būti senas – taip galvoti verčiaš lie. *ū*, kurį autorius mano kilus iš sl. *y* arba

² Pastebėtina, jog šio lie. *aslà* gretinimas su šv. (arch.) *āril* „židinyš“, bene pirmiausia pateiktas J. Mikolos, nėra jau toks nepatikimas, kai nesiribojama (kaip E. Frenkelio žodyne) vien tais dviem žodžiais, o atsižvelgiama kartu į šv. (trm.) *āren* „t.p.“, s. isl. *arinn* „židinyš, ugniakuras, ugniavietė; aukuras“, s.v.a. *essa*, n.v.a. *Esse* (*asjōn) „žaidras“, lo. *ārea* „neužimta, atvira, lygi vieta; vieta namams statyti; aikštė; kiemas; grendymas, klojimas (lauke javams kult)“, *āreo*, *-ēre* „būti sausam, išdžiūvusiam“ ir kitus šaknies (ide.) **ās-* „degti“ žodžius; tad lie. *aslà* etimologinė reikšmė galėtų būti, panašiai kaip ir lo. *ārea* (kurį B. Chilinskis vertė žodžiu *asla!*), „išdegusi, sausa, plyna vieta“ (ar gal „deginimo, kūrenimo vieta, židinyš trobos grendyme“, t.y., pradžioje – tik aslos dalis).

dar senesnio sl. *ū. Kad lie. ū galėtų atsirasti iš sl. y, sunku tikėti, o lietuvių kalbos žodžius su ū = sl. *ū įprasta laikyti ne atitinkamų slavų žodžių skoliniais, o jų giminaičiais.

5. Lie. *net* „даже“ irgi laikomas slavizmu. Jis esąs kilęs, tegu ir netiesiogiai, iš le. *nawet*; artimiausias šaltinis veikiausiai būsiąs br. trm. *нат* „даже“ (< br. *нават* < le. *nawet*). Kad toks aiškinimas klaidingas, rodo ne tik fonetika, verčianti autorių dirbtinai ieškoti lietuvių kalbos formų su neiginiu *ne-* įtakos, bet jau vien tas faktas, kad lie. *net* yra senesnis, negu br. trm. *нат* ir dargi le. *nawet* „net“. Pats straipsnio autorius sako, kad le. *nawet* į baltarusių ir ukrainų kalbas galėjęs patekti tik po XVII a. pradžios. Nors le. *nawet* yra susidaręs (iš prielinksninės konstrukcijos *na wet(y)* „paskutiniam patiekalui, desertui, pabaigai“, kur *wet* – germanizmas) dar XVI a. (gal antroje pusėje – S. B. Lindės ir J. Karlovičiaus žodynuose seniausias šio žodžio šaltinis yra J. Kochanovskio raštai), tačiau ilgą laiką jis tebuvo žinomas reikšme „pabaigoje, paskiausiai“. Žymiajam XVII a. pirmos pusės lenkų leksikografui G. Knapijui (Knapskiui) *nawet* buvo *naostatek* ir *nakoniec* sinonimas³. Pirmajame savo žodyne K. Sirvydas le. *nawet* verčia „ant galo“ : *náwet / tandem, postremo, deniq vntgalo* SD¹ 90 (vėlesniuose žinomuose leidimuose – teisingiau, antrajame žodyne, jau sudarytame pagal G. Knapijaus žodyną – K. Sirvydas pasirenka pirmoje vietoje G. Knapijaus duotą *naostatek*, kitus du to paties straipsnio sinonimus visai praleisdamas, plg. SD⁵ 166). S. B. Lindė ir J. Karlovičius *nawet* naująja reikšme „net“ anksčiausiai nurodo iš XVII a. antros pusės poeto V. Potockio kūrybos. Kol *nawet* šia reikšme įsigalėjo baltarusių kalboje ir kol spėjo sutrumpėti į *нат*, turėjo praeiti gerokai laiko. Vadinas, kelti klausimą, ar lie. *net* nėra atsiradęs iš minėto slavų žodžio, būtų galima tik tada, jei *net* lietuvių kalboje būtų pasirodęs neseniai, bent ne anksčiau kaip XVIII a. Tačiau iš tikrųjų jis yra žinomas nuo pačių pirmųjų lietuviškų raštų. XVI a. lie. *net* vartojimas buvo dargi platesnis ir įvairesnis, negu šiandien. Tada jo dažniausiai eita jungtuku, rečiau — dalelyte ir turėta šios svarbesnės reikšmės: 1) „kol(ei), iki“ (dažnai po neigimo; v. „bis“): *nei paffikrutins/ net ifchwis nepriteliu sawa prapūlima* Mž 460₁₄; *wede ir vß virū dawe / Net ik⁴ tos dienos / kuroje ing Karablu ieja / ir ghie neþinoja / net audra ateia ir eme wiffus schalina* VlnE142_{14,15}; 2) „bet, o“ (paprastai po sakinio su neiginiu; v. „sondern“): *Ne pareitis krik fchtiti maþu waikeliu / net reikia laukti uþaugancziu* BP I 142₈; *betaig ne mana walia / net tawa tenu fidū ft* BP I 193 t; 3) „ne-bent, išskyrus“ (po neigimo; v. „außer, ohne daß“): *Pri sch kaplana fkundima ne prielei fi net pã dweiu alba triju liudiniku* Mž 31₁₄ (= *Aduersus presbyterum accusationem ne admiseris, nisi sub duobus aut tribus testibus* I. Wilich, Catech. – cit. pagal Ch. S. Stang, Die Sprache des lit. Katech. 21); *Smertis taipieg negal þmogaus pa fmaugti / net Kri stui norint* BP II 12₁₁; 4) „vien tik-tai, kaip tik, vien“ (ši reikšmė glaudžiai susijusi su ankstesne): *Kurs potam jra taffai kursai pergal swieta / net tas kurs tiki / iog Je fus est Sunus Diewa?* VlnEp 70₁₇; 5) „kad“ (v. „daß, so daß“): *iõia tikrai ant karaliftes sawós : teip net wi fsi iþpaþint mûfsiio / iog Mefiõþius iau atãio* DP 2₃₅; 6) „ne-gu, kaip“ (lyginamuosiuose pasakymuose su aukštesniuoju laipsniu; v. „als“): *Didefnes meiles niekas negal paroditi / net þiwata sawa dũdams* BP I 349₃; 7) „dargi, netgi“ (v. „sogar, selbst, auch“; ši pabrėžiamoji reikšmė XVI a., atrodo, dar nebuvo kaip reikiant susiformavusi, išsiskyrusi iš kitų reikšmių): *Nes cþionay kaip girdi iþ Ewãngelios / kad net Aniolas iþ dangaus nuþengiþs... àtrito àkmeni nuog grãbo io* MP 157₄₁ (čia *kad net* = *kad*); *Jog turi but fakitã pakutã wãrdãnã io / prãdeius nuog Jeruzãlem / net po wifq ŗwietq* MP 172₁₉ (čia, rodos, dar esama ryšio su reikšme „iki“);

³ R. P. Gregorii Cnapii... Thesauri Polonolatinogræci tomus I... Editio secunda... Cracowiæ A. D. 1643, 468 (plg. ir 483).

⁴ Sudėtinio (tarsi pleonastiško, plg. ir *ik kolei*) senųjų raštų priešdėlio ir jungtuko *net ik* „iki, iki pat; kol“ (jis ypač dažnas Daukšos vertinimuose, kur atitinka le. *az do*, plg. DK 19₁₂, 163₃, 186₅; DP 61₄₄, 94 parašt. 5x, 173_{6,20}, 279₁₈, 281₈ ir kt.) *net* galėtų būti suvokiamas ir dabartine sustiprinamąja, pabrėžiamąja reikšme.

„ne(-)“ (v. „nicht“): *Jeigi tad' anie su tokiū wargū žopostiūs / idánt priimtū. Wießpati / baißioiá pėrfónoi iump enti : kaipóg mes net turime lābiaus žopó stitis / idánt galétumbime wiėngimį Sūnu Dėwo Tėwo ... priimt ir paswėikint DP 32, (= 1e. Jefliž tedy oni ž taką się pracą gotowáli / aby przyięli Páná w strážney ofobie do nich idącego : iakož się my pilniey nie mamy gotowác. / ábysmy iednorodnego Syna Bogá Oycá ... przyięli y przywitali Postilla Catholicka Mnieysza ... Przez D. Jakuba Wuyka ... 1617 m. (?) leid. 50₁₀). Iš reikšmių apžvalgos ir pateiktų pavyzdžių matyti, kad XVI a. lie. *net* vartojimas iš dalies tebesutapo su *ne* vartojimu. Čia reikia turėti galvoje, kad *ne* taip pat eina ne vien neigiamąja dalelyte – jam, pavyzdžiui, irgi būdinga reikšmė „negu, kaip“ : *Keturės akys daugiaus mato ne viena B* (cit. iš LKŽ VII, rankr.). Tad visuotinai pripažinta nuomonė, kad lie. *net* (sen. ir *nete*, *nent* ir kt.) yra susidaręs iš *ne* ir kito žodelyčio su *t-* (plg. s. lie. *tai-re*, *kaip(a)-te*, sutr. *kaipa-t* ir pan.), visiškai sutinka su kalbos faktais, ir nėra jokio reikalo jos atsisakyti. Mėginimas naujai aiškinti lie. *net* – tai tik ryškus pavyzdys, kaip kartais netgi patyrusiam etimologui lengva suklysti, nepasidomėjus etimologizuojamojo žodžio rašytine (iš rašto paminklų susekama) istorija. Šiuo atveju su ta artimąja žodžio istorija nesunku buvo bendrais bruožais susipažinti iš jau esamų tyrinėjimų⁵.*

III. Wolfgang Steinitz, *Zur Periodisierung der alten baltischen Lehnwörter im Ostsee-Finischen* (297 – 303). Intensyvūs baltų ir pabaltijo suomių kalbų santykiai, prasidėję paskutiniaisiais amžiais prieš mūsų erą (dabartinių estų mokslininkų nuomone – dargi žymiai anksčiau), yra tęsę ilgą laiką. Jau seniai kalbininkų pastebėta, kad tas pats baltų kalbų garsas pabaltijo suomių skoliniuose dažnai perteikiamas skirtingais garsais, tačiau kokių nors ryžtingesnių išvadų dėl baltizmų periodizacijos iš to nepadaryta. Konstatavęs šitokią padėtį, straipsnio autorius nesutinka – ir ne be pamato – nė su neseniai mirusio žymaus suomių baltisto E. Niemineno nuomone, kad vietoj baltų *a* suomiai turį *o*, jei baltų žodžio tolesniame skiemenyje buvęs priešakinis balsis, o kai ten buvęs užpakalinis balsis, turį paprastai *a* (tarp prieštaraujančių pavyzdžių kažkodėl nurodomas ir suom. *karpe(h)e-*, nom. *karve* : lie. *kėrpė* [neteisingai užrašyta *kėrpė*]; dar reikia pridurti, kad la. *ķērpis* [duota *k'ērpis*] yra lituanizmas). Toliau iškeliamą naują mintis, kad dvejopas *a* atliepimas (suom. *o* ir *a*) esąs susijęs su baltų dusliųjų uždarumos priebalsių (*p*, *t*, *k*) dvejopu perteikimu – pabaltijo suomių trumpaisiais (*p*, *t*, *k*) arba ilgaisiais (*pp*, *tt*, *kk*) uždarumos priebalsiais: skoliniai su *o* vietoj baltų *a* turį žodžio viduje ne ilguosius, o tik trumpuosius priebalsius (beje, pavyzdžių, kartu turinčių *o* ir minėtos kilmės priebalsius, iš viso žinoma tik trys : suom. *kouko*, *tokee-* ir *morsian*). Susidūrę su baltais, pabaltijo suomiai, neturėdami savo fonologinėje sistemoje skardžiųjų priebalsių, abi baltų uždarumos priebalsių eiles suvokę kaip uždarumos priebalsių eilę ir perteikę viena savo eile, būtent:

I baltų *b, d, g* > pab. suom. *p, t, k*
 „ *p, t, k* > „ „ „

Ilgai bendraudami, vėliau ėmę skirti tas dvi priebalsių eiles, bet tą fonologinį skirtumą perteikę sa-
 vaip: skardžiuosius – trumpaisiais (mažiau intensyviais), dusliuosius – pailgintais (intensyviais) uždarumos priebalsiais, vadinasi:

II baltų *b, d, g* > pab. suom. *p, t, k*
 „ *p, t, k* > „ *pp, tt, kk*

Skoliniuose iš germanų, su kuriais sueita į kontaktą kiek vėliau, negu su baltais, priebalsiai perteikiami dažniausiai pagal II schemą, dar vėlesniuose slavizmuose – vien tik pagal II schemą. Kadangi baltizmuose su *o* priebalsiai perteikiami pagal I schemą, baltizmai su *o* turį būti senesni, negu su *a*

⁵ Be tos literatūros, kurią nurodo E. Fraenkel, Lit. etym. Wb. I 489, dar žr. A. Leskien, IF XIV (1903) 111 t.; K. Būga, RR I 471.

(: baltų *a*). Dvejopas baltų *a* atitikimas – suom. *o* ir *a* – nepaaiškinamas pabaltijo suomių kalbų raida, tačiau nesą kliūčių manyti, kad vietoj dabartinio lie. *a* (ir t.t.) būta prabaltų lūpinio **o* (ar **ā*), atsiradusio, sutapus ide. **o* ir **a*. Tas **o* išvirtęs baltų *a* anksčiau, negu pabaltijo suomių kalbose priebalsius imta perteikti pagal II schemą, kaip tai matyti iš pasitaikančių baltizmų su baltų *a* > suom. *a*, kartu turinčių baltų *p* (*t, k*) > suom. *p* (*t, k*), plg. suom. *talkoo* : lie. *talkà*. Labai galimas daiktas, kad atpasakoti autoriaus samprotavimai dėl dalies senųjų baltizmų pabaltijo suomių kalbose santykinės chronologijos iš esmės yra teisingi. Bent jau prieš bendrabaltiško **ō* buvimą baltistams, rodos, iš tiesų nėra kas sakyti. Atvirkščiai, pastaruoju metu jų pačių imama galvoti apie tokią baltų kalbų balsių sistemos stadiją, kurioje būta **ō*, tik vėliau perėjusio (ir tai ne visose baltų kalbų tarmėse) į *a*. Tarp kitko, kaip papildomas argumentas čia nurodomi ir pabaltijo suomių kalbų baltizmai su baltų **ō* > suom. *o*⁶.

V. Urbutis

---

⁶ И. Казлаускас, ВЯ XI (1962) 4 24. К. Būga suomių skolinių *o* irgi kildino iš baltų **ō*, tačiau galvojo, kad tai tik nekirčiuotoje pozicijoje išlikęs ide. **ō*, žr. jo RR I 457.